УДК 330.131.7
DOI:10.36919/2312-7872.1.2024.44

М. Б. Карпа,
здобувач третього рівня вищої освіти
ПВНЗ «Європейський університет», м. Київ
email: oksana.uaemail@gmail.com
ORCID ID:0009-0007-5643-5782

ШЛЯХИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ АКТИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ

Анотація. *У статті розглянуто шляхи інноваційного розвитку підприємств в умовах активних бойових дій. Автори виявляють необхідність розробки і впровадження інноваційних рішень у підприємство для підтримки його стійкості та конкурентоспроможності. Розкрито фактори, що впливають на інноваційний розвиток, до яких віднесено: зміну ринкових умов; забезпечення конкурентоспроможності; пошук нових ринків і клієнтів: підвищення ефективності; зміцнення іміджу. Обгрунтовано, що напрямки інноваційного розвитку підприємств в умовах військової агресії визначаються нагальними потребами сьогодення: розвитком нових продуктів та послуг, розвитком нових технологій, залученням співробітників, удосконаленням операцій, встановленням стратегічного партнерства.*

Основні труднощі, з якими стикаються підприємства в умовах активних бойових дій, аналізуються, а також пропонуються шляхи їх подолання. Розкрито способи удосконалення операцій в умовах війни: оптимізація логістичних процесів, ключове планування і управління ризиками, встановлення ефективних засобів зв'язку, забезпечення безпеки персоналу, залучення додаткових фінансових ресурсів.

Для успішного інноваційного розвитку підприємств необхідна належна стратегія, яка базується на дослідженні ринку, інноваційних технологіях та конкурентній перевазі. Інноваційний розвиток підприємства також може стати можливістю для зниження залежності від зовнішніх постачальників та ринків. Важливим аспектом інноваційного розвитку в умовах активних бойових дій є постійний моніторинг ринку та аналіз його змін з метою вчасного реагування на зміну споживчої кон'юнктури та можливість вчасно впроваджувати нові інноваційні рішення. Інноваційний розвиток підприємства може стати важливим фактором для відновлення та розвитку економіки після завершення конфлікту, оскільки створить нові можливості для зайнятості та розвитку регіону.

Ключові слова: *інновації, розвиток, підприємство, ринкові умови, конкурентоспроможність, ефективність.*

Постановка проблеми. В умовах активних бойових дій, які вносять багато непевностей, ризиків та змін у внутрішні та зовнішні економічні процеси та бізнес-середовище функціонування підприємств, інноваційний розвиток часто стає тим особливо важливим, єдино можливим «рятувальним кругом», який і є виваженим напрямком подальшого розвитку, реалізації нових ідей, технологій та стратегії, що допоможуть привернути клієнтів та знайти перевагу в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інновацій, інноваційного розвитку активно досліджують у науковій літературі. Значний внесок у розв'язання цієї актуальної проблеми зробили у своїх працях учені Ю. Бажал, В. Геєць, Ж. Говоруха, І. Гончарук, Т. Гринько, А. Козлова, Л. Лебедєва, О. Луцків, І. Терещенко, Р. Топіна, Н. Юрчук та ін. З'являються публікації, присвячені інноваційним аспектам економічного розвитку України після завершення воєнних дій.

Метою статті є визначення шляхів інноваційного розвитку підприємств в умовах активних бойових дій.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабне вторгнення рф в Україну поставило чимало успішних підприємств на межу виживання, частина з яких була знищена або переміщена та змушена розпочинати діяльність з нуля. Однак, незважаючи на складний процес переїзду, українські підприємці продовжують працювати та шукають інноваційні ідеї для

© Карпа М. Б., 2024

масштабування діяльності та виходу на нові ринки, у тому числі використовуючи ті можливості, які виникли за умов воєнного часу. Серед підприємств, які теперішній свій розвиток пов'язують з впровадженням інновацій, є: підприємства інфраструктурного спрямування діяльності, харчової, легкої, фармацевтичної галузей, які знаходяться у регіонах, де бойові дії не ведуться; підприємства, що працюють на закордонних замовників, а також ті, які перейшли на дистанційний формат роботи. Усі ці підприємства вимушені реагувати на зміну споживчих потреб суспільства, які змінились через російську агресію. Як наслідок та, водночас, результат діяльності національних підприємств — здійснення ними інновацій. [1].

Аналіз джерел [2–7] дозволив визначити основні фактори, які впливають на інноваційний розвиток підприємства в умовах широкомасштабного військового вторгнення. До них варто виділити наступні:

1. Зміна ринкових умов: Сучасні ринкові умови швидко змінюються, і підприємствам потрібно бути готовим до нових викликів і можливостей. Зокрема, визначення шляхів інноваційного розвитку допоможе підприємствам адаптуватися до змін і залишатися попереду конкурентів.

2. Забезпечення конкурентоспроможності: Інновації є ключовим фактором, що дозволяє підприємствам забезпечити конкурентоспроможність на ринку, зокрема, розробка нових технологій, продуктів і процесів, які відповідають потребам ринку і створюють прибуткові переваги.

3. Пошук нових ринків і клієнтів: Інновації дозволяють підприємствам розширювати свою географію діяльності і залучати нових клієнтів шляхом розробки стратегії пошуку нових ринків і ефективно впровадити її.

4. Підвищення ефективності: Інновації часто спрямовані на поліпшення ефективності бізнес-процесів і зниження витрат через виявлення областей, в яких можна вдосконалити бізнес-процеси і отримати конкурентну перевагу.

5. Зміцнення іміджу: Інновації дають підприємствам можливість продемонструвати творчий та лідерський підхід в управління підприємством у процесі розробки і впровадження нових ідей, які сформують у подальшому їхній імідж, як інноваційних лідерів.

У підсумку, визначення шляхів інноваційного розвитку підприємств є критично важливим для успіху і життєздатності підприємств у сучасному ринковому середовищі.

Напрямки інноваційного розвитку підприємств в умовах військової агресії визначаються нагальними потребами сьогодення (рис. 1):

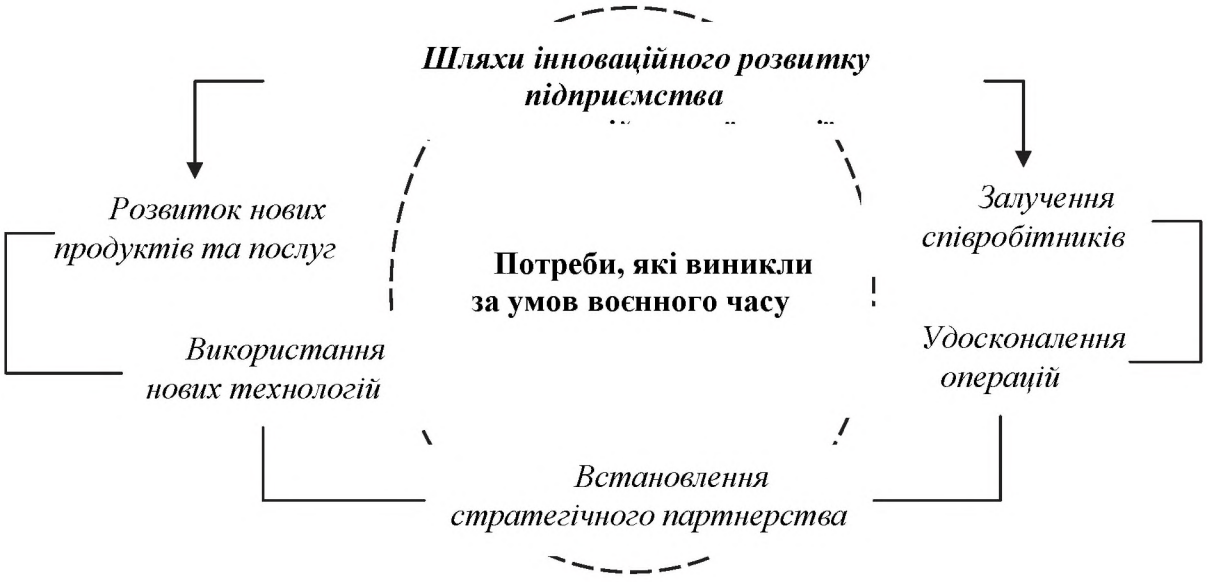

Рис.1. Шляхи інноваційного розвитку підприємства в умовах військової агресії *(розробка автора)*

1. Розвиток нових продуктів та послуг. Війна створює нові потреби та вимоги, тому підприємство може зосередитися на створенні інноваційних продуктів та послуг, які задовольнять ці потреби. Розвиток нових продуктів та послуг в умовах війни зазвичай стикається з труднощами різного характеру, але водночас відкриває нові можливості для інновацій та творчості. Одним з перших напрямків розвитку може бути створення продуктів і послуг для військових потреб. Це можуть бути нові зброя, амуніція, засоби комунікації, засоби захисту та інше. Розробка таких продуктів може значно покращити ефективність та безпеку військових операцій.

Військові дії зазвичай викликають зміну побутових потреб населення. Наприклад, підвищена потреба в безпечних продуктах харчування з тривалим терміном зберігання, медичних послугах, житлових рішеннях тощо. Нові пропозиції для задоволення зазначених потреб можуть стати вигідним бізнесом.

Окрім цього, розвиток нових технологій та інновацій може допомогти вирішити проблеми, пов'язані з війною. Наприклад, розробка нових систем спостереження, робототехніки та автоматизації може допомогти зменшити ризик для життя військових, виявити підозрілу діяльність або задовольнити виконання інших завдань. Також підприємство може розробити нові системи безпеки або технології для відновлення пошкодженої інфраструктури.

Загалом, розвиток інноваційних продуктів та послуг в умовах військових дій є доволі складним процесом та вимагає значних зусиль та ресурсів, проте водночас відкриває нові ринки та відкриває нові можливості для підприємців та інноваторів.

2. Використання нових технологій. Війна вимагає швидкого та ефективного реагування, тому використання нових технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання та автоматизація процесів допомагають підприємству стати більш ефективним та конкурентоспроможним.

Використання нових технологій в умовах військових дій може мати значний вплив на стратегію та результати конфлікту. Нижче наведено кілька прикладів використання нових технологій для військових:

– дрони: безпілотні літальні апарати, відомі як дрони, стали все більш поширеними у військовій сфері. Вони здатні виконувати розвідувальні місії, атакувати цілі та забезпечувати комунікаційну підтримку для військових операцій. Їх використання дозволяє збільшити точність ударів та знизити ризик для життя військових;

– кібервійна — це використання комп'ютерних систем та мереж для здійснення кібератак на ворожі військові структури та інфраструктуру. До подібних дій можна віднести замахи на зрушення ворожих систем зв'язку, електроніки, енергопостачання та фінансів. Такий вид війни може мати важливе значення, оскільки технологічна залежність від комп'ютерних систем продовжує зростати;

– штучний інтелект: використання штучного інтелекту відкриває нові можливості у плануванні та виконанні військових операцій. Він може допомогти з аналізом великих обсягів інформації, робити прогнози та оптимізувати стратегії. Штучний інтелект також може бути використаний для розвідки ворожих дій та ідентифікації загроз;

– розширена реальність. До неї відносять певну технологію, яка дозволяє об'єднати реальне середовище з віртуальними об'єктами. Вона може бути використана для покращення свідомості та сприйняття ситуації на полі бою. Наприклад, військові можуть використовувати розширену реальність для навчання, планування маршрутів та симуляції бойових умов;

– гіперзвукові транспортні засоби: вони здатні рухатись зі швидкостями, перевищуючи у п'ять разів швидкість звуку. Вони можуть бути використані для швидкого переміщення військ та зброї на великі відстані.

3. Удосконалення операцій. Умови війни можуть бути вкрай складними, тому підприємство повинно удосконалити свої операції, щоб забезпечити ефективність та стійкість. Це може включати зменшення витрат, оптимізацію логістичного ланцюга, побудову стабільного постачання сировини та прискорення процесів виробництва.

В умовах війни підприємствам та організаціям слід приділити особливу увагу удосконаленню своїх операцій для забезпечення ефективної роботи, збереження ресурсів і забезпечення безпеки персоналу. Ось кілька способів, як підприємство може удосконалити свої операції в умовах війни (рис. 2):

– оптимізація логістичних процесів: Важливо ретельно оцінити всі ланки постачання, перевірити поточні системи транспортування і складування товарів, а також забезпечити безпеку поставок. Упорядкування цих процесів може вести до збільшення продуктивності та зменшення витрат;

– ключове планування і управління ризиками: враховуючи непевність ситуації в умовах війни, підприємство повинно мати детальні плани для різних варіантів розвитку подій. Розгортаючи стратегії з управління ризиками, підприємство зможе знизити ймовірність негативних наслідків і забезпечити сталу діяльність;

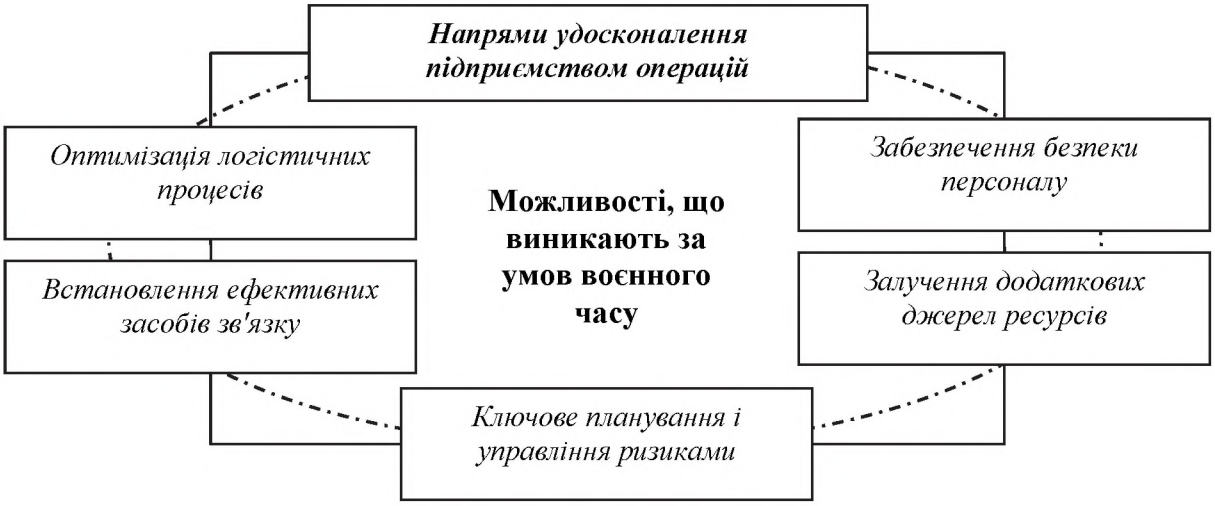

Рис. 2. Напрями удосконалення підприємством своїх операцій *(розробка автора)*

– встановлення ефективних засобів зв'язку: в умовах війни важливо мати надійні засоби зв'язку, що дозволять підприємству негайно реагувати на зміни у ситуації, спілкуватися з робітниками і партнерами, а також швидко передавати інформацію про можливі загрози або проблеми;

– забезпечення безпеки персоналу: варто розробити план безпеки та інструкції для персоналу у випадках необхідності виконувати професійні обов'язки в умовах небезпеки. Також слід налагодити систему моніторингу та контролю за безпекою на території підприємства;

– залучення додаткових фінансових ресурсів: в умовах війни можуть знадобитися додаткові ресурси для підтримки операцій. Підприємство може розглянути можливість залучення інвестицій, пошук нових постачальників або розробку альтернативних рішень для забезпечення континуїтету своїх дій.

Удосконалення операцій підприємств в умовах війни є складним процесом, проте забезпечує стійку їх діяльність навіть в небезпечних умовах.

4. Залучення співробітників. В умовах війни співробітники можуть виявити велику витривалість та висунути ідеї, що допоможуть підприємству протистояти викликам. Важливо створити стимули для співробітників, підтримувати та заохочувати їхні ідеї та ініціативи.

5. Встановлення стратегічного партнерства. Умови війни можуть створювати нестабільну економічну ситуацію, тому підприємство може опинитись у пошуку стратегічних партнерів.

Встановлення стратегічного партнерства в умовах війни може бути складним завданням, але це можливо, якщо підприємство виявляє твердість, витривалість та готовність до співпраці з іншими компаніями. Нижче наведено кілька етапів, які можуть допомогти у встановленні стратегічного партнерства в таких умовах:

– аналіз ситуації: досягти розуміння умов функціонування підприємства, визначити можливі небезпеки та ризики, оцінити важливість співробітництва і визначити потенційних партнерів;

– виділити цільові фактори: цей етап передбачає виявлення того, які фактори будуть сприяти досягненню мети підприємства та його стратегії в умовах війни, та формування переліку вимог, яким мають відповідати потенційні партнери;

– пошук партнерів: а цьому етапі здійснюється пошук партнерів, які відповідають вимогам, визначеним у попередньому кроці; компаній, які мають відповідні ресурси, знання та досвід, що будуть важливими для виконання обох сторін партнерського проекту;

– встановити контакт: після виявлення потенційних партнерів встановлюються умови подальшої можливої співпраці з ними у процесі висування пропозицій про співпрацю, умов спільної роботи, обговорення цілей діяльності, очікувань та можливостей в умовах війни;

– укладання договору: при досягненні взаємної згоди розробляються деталі співпраці та укладається партнерський договір., враховуються всі важливі аспекти партнерства, включаючи розподіл ресурсів, відповідальність, обмін інформацією і дотримання вимог безпеки;

– управління партнерством: після укладання договору підтримання партнерських зав'язків потребує управління партнерством з метою забезпечення виконання умов договору та ефективної комунікації між партнерами. Зустрічі та оновлення цілей та планів стануть необхідними для успіху стратегічного партнерства.

Висновки. Активні бойові дії значно впливають на інноваційний розвиток підприємства. Стабільна і безпечна ситуація є ключовим фактором для успішної реалізації інноваційних проектів. Підприємствам, які знаходяться на території активних бойових дій, необхідно вживати активних заходів для збереження і розвитку інноваційної бази, що може включати пошук нових ринків і співробітництво з іншими підприємствами. Умови активних бойових дій є незрозумілими та непередбачуваними, що висуває вимоги до гнучкості та адаптації підприємств, вимагають швидкого реагування на обставини та здатності розробляти нові інноваційні рішення. Для успішного інноваційного розвитку необхідно залучати кваліфікованих спеціалістів та створювати сприятливе середовище для їх роботи, що передбачає забезпечення безпеки праці та доступу до необхідних ресурсів. Інноваційний розвиток підприємства також може стати можливістю для зниження залежності від зовнішніх постачальників та ринків. Важливим аспектом інноваційного розвитку в умовах активних бойових дій є постійний моніторинг ринку та аналіз його змін з метою вчасного реагування на зміну споживчої кон'юнктури та можливість вчасно впроваджувати нові інноваційні рішення. Інноваційний розвиток підприємства може стати важливим фактором для відновлення та розвитку економіки після завершення конфлікту, оскільки створить нові можливості для зайнятості та розвитку регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Зінченко А., Філіпчук Л. Аналіз актуального стану та пропозиції щодо покращення умов для підприємництва в Україні. Career Hub, 30 серпня 2022. URL: https://careerhub.in.ua/ doslidzhennya-analiz-aktualnogo-stan/

2. Людвік І. І. Інноваційний розвиток України в умовах глобалізації економічного простору. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/ 2022/2_2022/8.pdf.

3. Інноваційний розвиток в промисловості — що має змінити війна? URL: https://www. industry4ukraine.net/ publications/innovaczijnyj-rozvytok-v-promyslovostishho-maye-zminyty-vijna.

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності» № 2859-IX. (2023, 12 січня). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-20#n6

5. Інноваційні основи відновлення та розвитку країн після збройних конфліктів: інноваційний вимір : кол. моногр. / за ред. В. А. Омельяненка. Суми : Ін-т стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань (2022). 280 с.

6. Яцкевич І. В. Інноваційна політика України у післявоєнний період. Економіка та суспільство. Вип. 39. 2022 DOI: 10.32782/2524-0072/2022-39-53

7. Онищенко В. П. Людський і соціальний капітал України в період її післявоєнного відновлення. Економіка України № 1, 2023. 3–19 с. DOI: 10.15407/econo myukr.2023.01.003

REFERENCES

1. Zinchenko A., Filipchuk L. (2022) / Analysis of the current situation and proposals for improving conditions for entrepreneurship in Ukraine. Career Hub, 30 August. URL: https:// careerhub.in.ua/ doslidzhennya-analiz-aktualnogo-stan/

2. Ludvik I. I. Innovative development of Ukraine in the conditions of globalization of the economic space. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2022/2_2022/8.pdf.

3. Innovative development in industry — what should the war change? URL: https://www.industry4ukraine.net/publications/innovaczijnyj-rozvytok-v-promyslovostishho-maye-zminyty-vijna.

4. Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding Priority Areas of Development of Science and Technology and Innovative Activity" No. 2859-IX. (2023, January 12). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-20#n6

5. Innovative foundations of recovery and development of countries after armed conflicts: innovative dimension: col. monogr. / edited by V. A. Omelianenko. Sumy: Institute of Strategies for Innovative Development and Knowledge Transfer, (2022). 280 p.

6. I. V. Yatskevich (2022) / Innovative policy of Ukraine in the post-war period. Economy and society. Vol. 39. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-39-53

7. Onyshchenko V. P. Human and social capital of Ukraine in the period of its post-war recovery. Ukraine economy. 2023. No. 1. P. 3–19. DOI: 10.15407/econo myukr.2023.01.003

Karpa M. B. WAYS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN CONDITIONS OF ACTIVE HOSTILITIES

Abstract. *The article examines ways of innovative development of enterprises in the conditions of active hostilities. The authors identify the need to develop and implement innovative solutions in the enterprise to support its stability and competitiveness. The factors affecting innovative development are disclosed, which include: changes in market conditions; ensuring competitiveness; search for new markets and customers: efficiency improvement; strengthening the image. It is justified that the directions of innovative development of enterprises in the conditions of military aggression are determined by the urgent needs of today: the development of new products and services, the development of new technologies, the involvement of employees, the improvement of operations, the establishment of strategic partnerships.*

The main difficulties faced by enterprises in the conditions of active hostilities are analyzed, and ways to overcome them are proposed. Methods of improving operations in war conditions are revealed: optimization of logistics processes, key planning and risk management, establishment of effective means of communication, ensuring the safety of personnel, attracting additional financial resources.

A proper strategy based on market research, innovative technologies and competitive advantage is necessary for the successful innovative development of enterprises. Innovative development of the enterprise can also become an opportunity to reduce dependence on external suppliers and markets. An important aspect of innovative development in the conditions of active hostilities is the constant monitoring of the market and the analysis of its changes in order to respond in time to changes in the consumer situation and the opportunity to implement new innovative solutions in a timely manner. The innovative development of the enterprise can become an important factor for the recovery and development of the economy after the end of the conflict, as it will create new opportunities for employment and development of the region.

Keywords: *innovation, development, enterprise, market conditions, competitiveness, efficiency.*